

УДК 368.5(477)

ГЕРАСИМЕНКО І.О., ТКАЧЕНКО К.В., РУДИЧ О.О.*Білоцерківський національний аграрний університет*

irina-gerasimenko@ukr.net

k-tkachenko@ukr.net

8282@ukr.net

**ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ
АГРОСТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ**

У статті представлено та проаналізовано основні положення законодавчої бази щодо регулювання відносин у сфері страхування сільськогосподарської продукції. Запропоновано модель функціонування та розвитку системи страхування сільськогосподарської продукції в Україні. Розглянуто складові дворівневої системи агрострахування та основні передумови формування довіри між страховиками, виробниками сільськогосподарської продукції та державою. Обґрунтовано наслідки впровадження даної системи. Досліджено та проаналізовано сучасний стан сфери сільськогосподарського страхування. Проаналізовано основні страхові продукти та послуги, що надаються страховими компаніями, а також наведено послуги агрострахування, що не знайшли практичного впровадження на вітчизняному ринку. Обґрунтовано доцільність страхування витрат та врожаю сільськогосподарських виробників та розглянуто найбільш прийнятні варіанти з відповідним рівнем франшизи та покриття. Встановлено, що новим видом страхових продуктів є погодні індекси, що дозволяють визначати збитки від впливу несприятливих погодних подій та захистити сільськогосподарських товаровиробників від природно-кліматичних ризиків.

Ключові слова: система страхування, страховик, ризик, управління ризиками, страхування сільськогосподарської продукції, страхові продукти, страхування витрат, страхування врожаю.

doi: 10.33245/2310-9262-2018-143-2-94-105

Постановка проблеми. Аграрне виробництво є одним із найбільш ризикових видів підприємництва, оскільки здійснюється у непередбачуваних природно-кліматичних умовах. Одним із дієвих інструментів управління ризиками у сільському господарстві є страхування, яке дозволяє створити стабільні умови виробничої діяльності господарюючих суб'єктів. Крім того, необхідність розвитку страхування у сільському господарстві ще більш зростає в умовах європейської інтеграції країни та глобалізаційних кліматичних змін.

Інструменти агрострахування в Україні на сьогодні є недостатньо розвиненими, існує необхідність у вивченні підходів та форм страхування, що використовуються у провідних країнах світу, та які можуть бути імplementованими у вітчизняних умовах. У зв'язку з цим, можна зробити висновок про те, що ринок послуг агрострахування, незважаючи на зростаючий інтерес аграріїв до цього виду послуг, все ще знаходиться на етапі становлення. Серед основних причин, що гальмують страхування від аграрних ризиків, експерти зазначають відсутність довіри клієнтів до страхових компаній [1]; недосконалість страхових продуктів та послуг страхових компаній [2]; відсутність інформації про ефективні страхові програми, що допомагають фермерам управляти ризиками, наприклад, індексне страхування [3]; недосконале законодавче забезпечення та відсутність програм державної підтримки [4, 5]. У зв'язку з цим, ураховуючи масштабність сільськогосподарських ризиків, існує необхідність у пом'якшенні наслідків, які власними силами сільськогосподарські товаровиробники не можуть уникнути, тому зростає необхідність розвитку системи агрострахування.

Незважаючи на широке висвітлення окремих теоретичних та практичних аспектів агрострахування, поки що недостатньо висвітлюються особливості сільськогосподарських ризиків та їх прояву, недостатньо уваги приділяється оцінюванню можливостей використання зарубіжного досвіду сільськогосподарського страхування та напрямів його імplementації у вітчизняній практиці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження теоретичних та практичних питань використання інструментів агрострахування сільськогосподарськими товаровиробниками знайшло відображення у працях вітчизняних та зарубіжних науковців: О. Гудзя, М. Дем'яненка, О. Зорі, Г. Зуба, С. Навроцького, Р. Смолєнюка, Р. Шинкаренка, Ф. Найта, О. Лобанова, К. Редхеда, Д. Штайхоффа та ін. Однак, незважаючи на значні теоретико-практичні напрацювання зарубіжної і вітчизняної науки щодо різних аспектів розвитку агрострахування, до нині залишаються недостат-

ньо дослідженими питання розробки та впровадження моделі ефективного функціонування системи агрострахування в Україні, а також формування сприятливих умов для використання страхових продуктів та послуг сільськогосподарськими товаровиробниками.

Метою дослідження є обґрунтування напрямів розвитку інструментів агрострахування на основі узагальнення зарубіжного досвіду та досягнутого рівня розвитку запровадження страхових продуктів у вітчизняному сільському господарстві.

Матеріал і методика дослідження. За проведення дослідження узагальнено теоретичні та фактичні результати щодо практичного запровадження інструментів агрострахування, а також обґрунтовано напрями їх розвитку на основі використання наступних методів: монографічного, логічного узагальнення, системного та порівняльного аналізу.

Основні результати дослідження. У практиці розвинених країн страхування ризиків сільськогосподарських товаровиробників є найбільш дієвим механізмом забезпечення безперервності, збалансованості та стабільності розвитку аграрного ринку й одним із ефективних методів компенсації збитків. Рівень страхування аграрних ризиків у цих країнах перевищує 60 % (США, Канада, Австралія – 78 %; Кіпр страхує 100 % сільськогосподарських угідь). В Україні цей показник характеризується вкрай низьким рівнем і становить близько 5 % від засіяних площ [1, 6]. На ринку агрострахування діє досить незначна кількість продавців страхових послуг. Активних учасників українського ринку аграрного страхування у 2015 р. було всього 12 страхових компаній, котрі отримали ліцензії на проведення страхування врожаю сільськогосподарських культур [7].

Узагальнення зарубіжного досвіду країн щодо формування системи агрострахування дозволило встановити, що вона різниться підходами до її організації за участю держави. При цьому ті чи інші інструменти держпідтримки агрострахування існують у більшості розвинених країн, а також країн, що розвиваються. Нами виділено, з позиції державної участі, такі системи сільськогосподарського страхування: із провідною роллю держави, де вона є основним регулятором страхового ринку та монополює здійснює як страхування, так і перестрахування ризиків (Канада, Кіпр, Греція, Індія, Іран, Філіппіни); із переважанням приватних страхових компаній на страховому ринку, де держава здійснює лише законодавче регулювання (Аргентина, Південна Африка, Австралія, Німеччина, Угорщина, Нідерланди, Швеція, Нова Зеландія); із розвиненим державно-приватним партнерством, де має місце поєднання ринкової конкуренції страхових компаній із раціональним державним регулюванням (США, Португалія, Іспанія, Турція, Південна Корея, Бразилія, Чилі, Франція, Італія, Мексика, Польща) [8].

У зарубіжній практиці агрострахування накопичено достатньо успішний досвід системи взаємного страхування, при якому проблем моральної шкоди та несприятливого відбору значно менше, ніж при страхуванні через страхові компанії. Так, у Німеччині поширеним є взаємне страхування з вирощування картоплі, в США 6 % усіх страхувальників становлять товариства взаємного страхування, у Японії вони здійснюють більше 50 % страхових операцій, у Великобританії, Франції, Нідерландах майже 2/3 сільгосппідприємств застраховані у товариствах взаємного страхування [8–11]. Зазначимо, що на кооперативні форми страхування у зарубіжних країнах припадає близько 40 % загальних обсягів страхової діяльності.

На основі поєднання видів страхування за об'єктами, обсягом покриття ризиків та форм організації на сьогодні склалися наступні базові страхові схеми (продукти), які поширені у різних країнах світу [12–14].

1. Страхування окремих ризиків (Single-risk insurance), яке покриває окремі ризики. Існує майже у всіх країнах світу, а у таких країнах як Бельгія, Німеччина, Нідерланди, Великобританія такі продукти є основними.

2. Комбіноване страхування урожаю (combined (peril) insurance) забезпечує захист від двох і більше ризиків, здебільшого, у доповнення до страхування від граду (Болгарія, Чехія, Португалія, Словаччина, Румунія, Словенія, Угорщина, Швеція).

3. Мультиризикове страхування урожаю (multi-peril crop insurance) покриває основні види ризиків, які впливають на величину урожаю (США, Канада, Австрія, Франція, Італія, Люксембург).

4. Страхування доходу (Revenue insurance) передбачає компенсування втрат доходу як за окремими видами продуктів, так і доходу на рівні господарства (product-specific або whole-farm revenue) (Японія, США, Канада, Швеція).

5. Страхування прибутку (Income insurance) в основному використовується для страхування в цілому по господарству (whole-farm income), поширено в США.

6. Страхування на основі індексу регіональної урожайності (Area yield index insurance).

7. Страхування на основі регіонального індексу доходу (Area revenue index insurance).

8. Непряме індексне страхування (Indirect index insurance), при якому відшкодування розраховується на основі погодних індексів, фотографій полів із супутників та ін. Так, Індія та Канада розробляють страхування на основі погодних індексів, а Канада у додаток до індексів використовує фотографії зі супутників.

9. Стабілізаційні рахунки (Stabilization accounts). Це форма самострахування, що базується на системі індивідуальних рахунків, куди сільськогосподарські товаровиробники щорічно вносять певну суму грошей для наступного використання у роки більших втрат. Можуть базуватися на індексах урожайності, доходу та прибутку (Іспанія, Австралія, Канада).

Отже, у розрізі країн світу існує своя специфіка сільгосстрахування із певними об'єктами страхування, переліком страхових випадків, рівнями покриття та інструментами державної підтримки. Найбільшою ефективністю характеризуються системи сільськогосподарського страхування, які функціонують у Іспанії та США.

Розглянемо особливості сільськогосподарського страхування в Україні. Нині економічні відносини щодо страхового захисту майнових інтересів сільськогосподарських товаровиробників у разі настання певних подій (страхових випадків) з метою забезпечення стабільності виробництва у сільському господарстві врегульовано Законом України № 4391 «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» [16]. Він регулює відносини у сфері страхування сільськогосподарської продукції з державною фінансовою підтримкою, яка здійснюється за рахунок грошових фондів, що формуються у страховика шляхом сплати страхувальником страхових платежів (премій), частина яких компенсується за рахунок державних субсидій, та доходів від розміщення коштів цих фондів. Визначається цей вид страхування наявністю й особливостями ризиків, носіями яких є сільськогосподарські рослини і тварини.

За цим Законом багато складних процедур укладення договорів, отримання страхових відшкодувань і компенсацій від держави чітко прописані та стандартизовані. Це означає, що з'являється можливість видавати аграріям поліс, у якому будуть обумовлені основні технічні моменти, а саме: що, де і за якими параметрами застраховано, який установлено страховий тариф, вартість послуги страхування тощо.

Водночас ризики своєчасного отримання компенсації або її неотримання залишилися на агровиробниках (страхувальниках). За договором страхування вони мають сплатити повну суму страхового внеску, а потім звернутися до державних структур за одержанням компенсації. Також законом не передбачено можливість перестраховувати ризики за межами України.

Крім того, деякі положення цього Закону не узгоджено з нормами Цивільного кодексу України та Закону України "Про страхування". Відповідно до ст. 23 Закону № 4391 термін дії договору страхування сільськогосподарських тварин, птиці, кролів, хутрових звірів, бджолосімей, риби та інших водних живих ресурсів і тваринницької продукції спливає у день закінчення строку, на який було укладено договір страхування, або в день загибелі (втрати, вимушеного забою чи знищення, травматичного пошкодження або захворювання) застрахованих сільськогосподарських тварин, птиці, кролів, хутрових звірів, бджолосімей, риби та інших водних живих ресурсів і тваринницької продукції. При цьому втрата, вимушений забій чи знищення, травматичне пошкодження або захворювання належать до страхових випадків. Проте у Цивільному кодексі України та Законі України "Про страхування" не передбачено такої підстави для припинення договору страхування, як настання страхового випадку. Згідно зі ст. 28 цього закону, дія договору страхування припиняється та втрачає чинність за згодою сторін, а також у разі виконання страховиком зобов'язань перед страхувальником у повному обсязі. У разі настання страхового випадку страховик повинен виконати свої обов'язки щодо виплати страхового відшкодування. Отже, доходимо висновку, що ст. 23 Закону України «Про страхування» обмежує право суб'єктів страхування на визначення строку договору страхування [17].

Водночас новий закон ставить жорсткі вимоги до страховиків. Раніше поняття «агροстрахування» підпадало під поняття «майнове страхування». Тепер його виділено в окремий вид, тому

потрібна окрема ліцензія для надання таких послуг. Крім того, страхувати аграріїв за державною підтримкою зможуть лише ті компанії, які є членами Аграрного страхового пулу.

Оскільки в Україні послуги зі страхування сільськогосподарським виробникам надають приватні страхові компанії, найоптимальнішим для України є варіант американської моделі. Дана модель передбачає активну участь держави в підтримці страхування сільськогосподарських ризиків, товаровиробників, продукції. Головним елементом підтримки є надання субсидій та компенсацій на оплату частини страхової премії, що дозволяє зменшити вартість страхування для виробників сільськогосподарської продукції, а відтак, забезпечити масовий характер сільськогосподарського страхування [18, 19].

Значний внесок у створення ефективної системи агрострахування з активною участю держави в Україні зроблений Міжнародною фінансовою корпорацією (IFC, Група Світового банку). У даному проекті висвітлено міжнародний досвід побудови системи агрострахування та описано можливі варіанти участі держави у страхуванні [20]. Реалізація запропонованої моделі на законодавчому рівні дасть відчутний поштовх розвитку агрострахування в Україні.

Розглянемо дворівневу систему агрострахування.

Перший рівень – страховики, які надають сільськогосподарським виробникам послуги зі страхування сільськогосподарської продукції. При цьому створюються належні умови: законодавчо має бути визначено окремий вид добровільного страхування сільськогосподарської продукції; для здійснення страхування сільськогосподарської продукції за державної підтримки страховики мають бути внесені до відповідного реєстру, який веде Агентство. При цьому страховик зобов'язаний бути членом страхового бюро, яке створюється страховиками; має бути встановлено додаткові фінансові нормативи та вимоги до формування резервів щодо страхування сільськогосподарської продукції.

Другий рівень – об'єднання сільгоспвиробників, які беруть участь у створенні нових та удосконаленні існуючих страхових продуктів, страхове бюро зі страхування сільськогосподарської продукції як єдине об'єднання страховиків, орган державного управління – Агентство, яке реалізує політику держави щодо підтримки страхування сільськогосподарської продукції.

Цей рівень забезпечує для сільськогосподарських виробників і страховиків фінансову й інформаційну інтеграцію та сприяє розвитку добровільного страхування сільськогосподарської продукції за державної підтримки.

Запропонована модель функціонування системи страхування сільськогосподарської продукції в Україні забезпечить формування взаємної довіри між страховиками, виробниками сільськогосподарської продукції та державою.

Від запровадження такої системи сільськогосподарській товаровиробник отримає: захист від непередбачуваних і катастрофічних подій; зниження необхідних платежів за договорами страхування сільськогосподарської продукції (від 50 %), сільгоспвиробник за 50 % отримує 100 % відповідальності страховика); незалежність від бюрократичних процедур (державна виконуватиме не функцію розподілу ресурсів, а державну функцію управління та контролю); переміщення центру конкуренції від сільськогосподарських товаровиробників до страховиків (страховики мають укладати договори страхування в конкретних регіонах із тими виробниками, які виробляють визначену державою продукцію); впевненість в отриманні страхового відшкодування за рахунок використання типових страхових продуктів із стандартизованими тарифами (сільськогосподарські товаровиробники через свої об'єднання зможуть впливати на встановлення ціни на страхові продукти).

За рахунок запровадження запропонованої системи страховик отримає: розширення бази та обсягів страхування; фінансову інтеграцію страховиків із чітким встановленням розподілу коштів між ними; формування централізованих баз даних, зокрема для страхової статистики; організацію перестрахування ризиків і створення фонду для компенсації у разі катастрофічних подій; незалежність від бюрократичних процедур.

Завдяки формуванню такої системи держава зможе забезпечити розвиток страхування сільськогосподарської продукції, а також отримає реальні механізми, що здатні забезпечити стабільність сільськогосподарського виробництва та доходів сільського населення як передумов стабільного економічного зростання; стимулювання виробництва необхідної продукції, щоб забезпечити продовольчу безпеку держави; оптимальне вирішення державних завдань щодо підтримки виробника сільськогосподарської продукції в умовах обмеженості бюджетних кош-

тів, зокрема, у разі непередбачених подій; зменшення витрат державного бюджету на створення й діяльність системи за рахунок використання вже існуючої інфраструктури страховиків; нові підходи до процесу державного управління в агросекторі на макрорівні.

Разом із тим, нині існують підстави розглядати стан сфери сільськогосподарського страхування як кризовий. По-перше, незадовільне фінансове становище більшості сільськогосподарських товаровиробників стримує розвиток сільськогосподарського страхування. По-друге, відсутність гарантій своєчасної виплати страхових відшкодувань внаслідок нестачі необхідних коштів у страхових компаній. Це пояснюється тим, що сільськогосподарське страхування, насамперед страхування врожаїв, має певні особливості. Наприклад, неврожаї через засуху або прояв інших несприятливих погодних явищ частіше охоплюють цілі регіони. По-третє, відсутність необхідної гнучкої системи обліку при проведенні страхових операцій, зокрема недостатнє врахування реального ступеня настання страхових подій.

Вітчизняні страхові компанії пропонують сільськогосподарським підприємствам ряд страхових продуктів, які мають різні умови та рівень покриття ризиків [2]. Умови комбінованого та індексного страхування визначено в розділі 3 Закону України «Про державну підтримку сільськогосподарства України». Ці страхові продукти для агросектору можуть забезпечити певний рівень захисту і компенсацію збитку від несприятливого впливу погодних факторів. Використання страхування для мінімізації цінних, фінансових і ринкових ризиків є складним і неефективним, тому сільськогосподарським підприємствам пропонується розглядати страхування не лише як інструмент для управління погодними ризиками, а й ризиками пошкодження або знищення майна.

Крім того, важливим напрямом розвитку страхових послуг для сільськогосподарських товаровиробників є страхування витрат на виробництво або врожаю більшості зернових і технічних культур. Страхування доходу від виробництва сільськогосподарських культур у країні практично не розвинено через відсутність ефективної маркетингової інфраструктури в агросекторі.

Для страхування витрат на вирощування продукції товаровиробник повинен подати документи, що підтверджують усі витрати, які були понесені господарством для закупівлі матеріально-технічних ресурсів і виконання необхідних технологічних операцій. При цьому до укладання договору страхування слід погодити технологічні карти, а також перелік необхідних заходів або використовуваних ресурсів у разі настання ризикових подій для мінімізації збитків від застрахованих ризиків.

Страхування витрат доцільно використовувати підприємствам, які вирощують овочеву продукцію, виноград і фрукти. Вони можуть страхувати витрати на ранніх стадіях вирощування, наприклад, заморозки пізньою весною або посуха у травні–червні, коли підприємство має можливість пересіяти культури й одержати врожай у поточному сезоні. Також страхування витрат є доцільним для підприємств, які закладають нові виноградники і сади, коли необхідно чекати 2–4 роки до виходу посадок на рівень планової продуктивності. У цьому разі підприємство може компенсувати витрати при пошкодженні або загибелі молодих рослин і провести необхідні роботи за рахунок отриманого страхового відшкодування.

Водночас страхування витрат економить кошти виробника на страхування, оскільки страхову суму розраховують із суми витрат (включаючи відсотки за користування кредитними коштами) без урахування ціни реалізації продукції.

Вибираючи продукт страхування витрат, сільськогосподарські товаровиробники не зможуть компенсувати недоотриманий прибуток (дохід), якщо ризикова подія настане наприкінці вегетаційного циклу і знищить урожай культури. Тому рекомендуємо страхувати ризики більш пізніх періодів вегетації за допомогою продуктів страхування врожаю, в яких страхова сума розраховується з урахуванням очікуваної ціни реалізації, середньорічних цін або середніх цін реалізації застрахованої продукції підприємством за останні 3–5 років.

Страхування витрат і врожаю зазвичай коштує однаково, і страхувальник може заощадити власні кошти, вибираючи страхування витрат за допомогою рівнів франшизи або покриття. Пропонується укладати договори страхування без франшизи, оскільки продукти із покриттям є більш зрозумілими і простими. Відсутність франшизи робить страхові продукти зрозумілими, тому в багатьох країнах страхові компанії практично відмовилися від франшизи на користь покриття. Укладаючи договір страхування із покриттям, підприємство знає, з якого рівня втрат

урожаю настає відповідальність страховика і яку суму відшкодування можна отримати. Крім того, тарифна ставка (тариф) у продуктах страхування із покриттям більш точно відображає реальну вартість послуги страхування. Вважаємо, що доцільно використовувати продукти страхування із рівнем франшизи у межах 10–40 % і з рівнем покриття 60–80 %. Зазначимо, що окремі страхові компанії пропонують продукти страхування з одночасним використанням покриття та франшизи [21].

Слід зазначити, що продукти з великими франшизами (40–50 %) і/або низьким рівнем покриття (50–60 %) є більш дешевими, однак вони компенсують лише незначну частину витрат або доходу виробника. Такі продукти можуть бути вигідними для страхування застави при одержанні кредиту.

Після визначення завдань страхової програми (страхування витрат або врожаю, рівень покриття або франшизи) виробник повинен визначити, від яких ризиків і протягом якого періоду він бажає застрахувати свої поля або вирощувані культури. Страхування від одного або кількох ризиків зазвичай коштує дешевше, ніж комплексне страхування, яке може включати перелік із 5–15 ризиків.

Так, наприклад у США розроблено та реалізовано понад 20 програм агрострахування, більше 370 страхових продуктів, що дозволяють практично повністю застрахувати сільгоспвиробників від усіх видів ризиків. У 2007 році було запроваджено ще два нових продукти страхування – для пасовищ і фуражних культур. Один з них гарантує відшкодування збитків через низьку кількість опадів у певній географічній зоні, інший – через низький індекс вегетації за супутниковими даними. Поява нових страхових продуктів сприяла значному збільшенню площ під страхування врожаю. Стрижнем системи агрострахування, субсидованим Федеральним урядом США, є програма (Multiple Peril Crop Insurance) або МРСІ – мультиризикове страхування [4, 22].

Крім програми мультиризикового страхування, існують такі діючі програми: гарантія доходу (Revenue Assurance); страхування прибутку (Income Protection); груповий план страхування, або індекс врожайності (Group Risk Protection); груповий план страхування доходу, або індекс доходу (Group Risk Income Protection); страхування доходу від вирощування культури (Crop Revenue Coverage) [23]. Поліси агрострахування найбільшу популярність отримали в тих штатах, які спеціалізуються на вирощуванні кукурудзи, пшениці і сої. За результатами 2013 року кількість укладених договорів склала 1,2 млн полісів. Близько 80 % з них припали саме на згадані культури [24].

Страхування від одного або кількох (набору) ризиків надає захист від суворо обумовлених ризиків і є одним із найдешевших. Найбільш поширеним таким продуктом в Україні та в інших країнах вважається страхування від граду. Цей продукт пропонується виробникам за тарифною ставкою від 0,5 до 2,5 %, залежно від регіону і від частоти ризикових подій. Рекомендується підписувати комбіновані договори страхування для захисту врожаю від граду та буревію, бо ці ризикові події часто відбуваються водночас. Специфікою страхування від граду та бурі є відносна простота визначення настання ризикової події і розрахунок збитків. Іноді сторони договору страхування не можуть відразу визначити суму збитків, тому вони повинні проводити моніторинг посівів до збирання врожаю. Сторони можуть домовитися про виплату першої частини відшкодування за результатами обстеження посівів після ризикової події та остаточно врегулювати суму збитку під час збору врожаю. У такому разі бажано, щоб перелік ризиків включав ризик зниження врожайності внаслідок впливу вторинних хвороб на пошкоджені посіви. Страхування від кількох ризиків по різних культурах дешевше комплексного, і виробник може розраховувати на тарифні ставки в межах 2–5 %. Основним недоліком страхування від одного або кількох ризиків вважається той, що загибель урожаю або суттєве зниження врожайності може статися через вплив інших ризиків, які не передбачені договором [25].

Деякі страхові компанії почали розробляти і пропонувати виробникам продукти страхування овочевих культур, виноградників і садів від граду, урагану, зливи та весняних заморозків. Так, у договорі зазначають період від моменту висаджування розсади (для овочів), або з обумовленої дати, до моменту збирання врожаю. Вартість подібного страхового захисту – в межах 5–12 % від страхової суми, залежно від частоти настання ризикових подій і обсягів щорічних збитків.

Слід зазначити, що страхування овочів, фруктів і виноградників є більш дорогим, ніж страхування польових культур, оскільки виробник може отримати істотні збитки (у грошовому ви-

раженні) навіть від ризикової події на невеликій площі, або за невеликий проміжок часу (град, заморозки). Перевагою такого страхування можна вважати можливість страхування якості продукції, що може бути цікавим для виробників продукції, яка споживається у свіжому вигляді.

Договори комплексного страхування зазвичай включають широкий перелік ризиків (від 5 до 15), від впливу яких виробник може застрахувати свої культури. Дані страхові продукти вимагають страхування всього масиву культури, однак деякі страхові компанії дозволяють застрахувати окремі поля за умови дотримання всіх агротехнологічних вимог і використання якісних матеріально-технічних ресурсів. Ці страхові продукти в основному використовуються для страхування польових культур. Вітчизняна практика практично не пропонує комплексних страхових продуктів для овочів, садів і виноградників, що швидше за все пов'язано з недостатнім попитом на даний вид страхових послуг з боку виробників [26].

Недоліком комплексних страхових продуктів вважається певна складність визначення збитків унаслідок настання ризикової події. Якщо виробник застрахував посіви практично від усіх можливих ризиків, ця проблема зникає (однак таке страхування є найдорожчим, із тарифною ставкою в межах 6–20 % залежно від регіону), тому сторони визначають загальний збиток при загибелі культури або суттєвому пошкодженні. Однак, якщо виробник вибрав обмежений перелік ризиків, намагаючись заощадити на вартості страхування, сторонам може бути важко визначити розмір збитку від певної ризикової події (крім граду, буревію та ін.) Процедура оцінки збитку завжди є суб'єктивною, оскільки неможливо визначити збиток із точністю менше 5 % [27].

На рисунку 1 наведено схему комплексного страхування сільськогосподарського підприємства, яку можна інтерпретувати наступним чином.

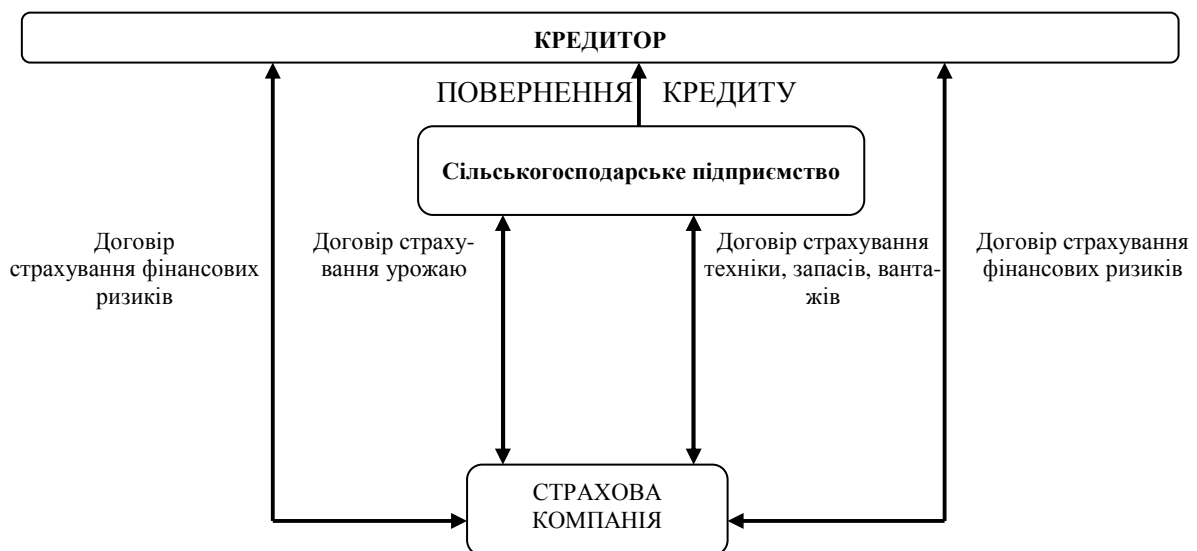

Рис. 1. Схема комплексного страхування сільськогосподарських підприємств.

Джерело: розроблено авторами.

Так, сільськогосподарське підприємство отримує у кредит засоби механізації, які необхідні для проведення весняно-польових робіт. Страхова компанія, маючи у своєму розпорядженні модульний страховий продукт, готує одночасно і підприємству-постачальнику техніки, і сільськогосподарській організації комерційну пропозицію щодо комплексного страхування ризиків, що передбачає привабливі умови сплати страхових внесків.

Досвід багатьох компаній, що реалізують комплексні програми страхування в сільському господарстві, свідчить про істотне зниження страхових тарифів – у середньому до 25 %. Такі програми економічно вигідні як страхувальнику, так і страховій компанії, оскільки при комплексній оцінці ризиків і одночасному оформленні всіх документів знижуються витрати страховика на ведення справ.

Отже, підприємство-постачальник сільськогосподарської техніки страхує за нижчим тарифом ризики невиконання зобов'язань свого контрагента – сільськогосподарського підприємства. У свою чергу, воно має переваги, якщо:

– застрахує сільськогосподарські культури, оскільки можливий неврожай може призвести до збитків від виробничої діяльності, що в кінцевому підсумку позначиться на виконанні зобов'язань з оплати придбаної в кредит сільськогосподарської техніки;

– придбає страховий поліс на сільськогосподарську техніку, яку куплено в кредит;

– організує восени страхування запасів виробленої продукції на складі (елеваторі), тому що надійне зберігання запобігає збиткам і, крім того, забезпечує додатковий прибуток у ті періоди реалізації продукції на ринку, які залежать від сприятливої цінової кон'юнктури. Вважаємо, що лише за такого підходу можна очікувати досягнення максимального ефекту від комплексного підходу в управлінні ризиками сільськогосподарського виробництва.

Нині відсутній страховий продукт, який дозволив би, крім усього, компенсувати сільськогосподарським підприємствам можливі втрати від зміни цін на поставлені їм матеріальні ресурси, а також від падіння цін на вироблену сільськогосподарську продукцію. У зв'язку з цим розробка нових продуктів страхування і комплексних програм страхування сільськогосподарських ризиків є найперспективнішим напрямом удосконалення всієї системи державної підтримки страхування.

Вважаємо за необхідне реалізацію страховими компаніями індексних агрострахових продуктів. Поки що ці продукти не стали популярними серед виробників, проте очікується підвищення інтересу до них у міру звикання сільськогосподарських підприємств до страхування як способу захисту своїх врожаю і доходів. Характерними властивостями індексних продуктів є об'єктивність процесу оцінки збитку і відсутність франшизи. Вважаємо, що в нинішніх умовах програми індексного страхування доцільно пропонувати для польових культур. Тарифна ставка за цим страховим продуктом залежить від коливань урожайності окремої культури по району за останні 10–30 років. Зазначимо, що ставки за індексом урожайності коливаються в межах 3–10 % залежно від рівня покриття (50, 60, 70 %) та ризиковості регіону [28].

Встановлено, що новим видом страхових продуктів є погодні індексні, які дозволяють відносно просто визначати збитки від впливу несприятливих погодних подій при вирощуванні різних сільськогосподарських культур. Індекс погоди розраховується на основі погодних даних за останні 20–30 років по кожній метеостанції. Можливі продукти за цим видом страхування включають: страхування від пізніх весняних заморозків, страхування від надмірних опадів або недостатньої суми ефективних температур, ранніх заморозків восени, посухи, температурних стресів та ін. Погодні індексні продукти можуть пропонуватися разом зі страхуванням від граду або набору обумовлених ризиків.

Недоліком погодних індексних продуктів є «ризик базису», коли аграрне підприємство може не отримати відшкодування, якщо погодний індекс буде зафіксовано в межах нормальних значень, однак підприємство отримає збитки (наприклад, через заморозки, посуху). Така ситуація може виникнути в підприємства, земельні угіддя якого віддалені від метеостанції. Однак страхові компанії можуть запропонувати варіанти для вирішення подібних проблем (встановлення автоматичної метеостанції на полях підприємства, розрахунок індексу по кількох станціях тощо).

Виплата страхового відшкодування по продуктах погодного індексного страхування проводиться в найкоротший термін (до 45 днів після закінчення дії страхового покриття), тому підприємство може планувати свої дії та фінансові рішення відразу, після того як метеостанція зафіксує настання страхової події, а не чекати закінчення процедури оцінки збитку й рішення страхової компанії, що може тривати до 6 місяців.

Отже, нами обгрунтована доцільність використання сільськогосподарськими товаровиробниками програм комплексного страхування для овочів, садів і виноградників, що у нинішніх умовах в основному зорієнтовано на польові культури. Окрім цього, існує необхідність запровадження програми індексного страхування для польових культур, яка б визначала тарифні ставки на основі коливань урожайності окремих сільськогосподарських культур, а також рівень ризиковості регіону. Запропонований вид страхових продуктів – погодні індексні дозволяють на основі погодних даних за останні 20–30 років визначати збитки від впливу несприятливих погодних подій при вирощуванні різних сільськогосподарських культур. Запропоновано використовувати програму індексного страхування від пізніх весняних заморозків, надмірних опадів або недостатньої суми ефективних температур, ранніх заморозків восени, посухи, температурних стресів, граду та інших природно-кліматичних ризиків.

Ураховуючи глобалізаційні кліматичні зміни, які зумовлюють посушливість весняно-літнього періоду і, як наслідок, втрати урожаю, вважаємо за доцільне запровадити страхування урожаю зернових культур від посухи. Недобір урожаю компенсується, якщо врожайність знижується нижче встановленого рівня (тригера). Тригери встановлюються для всіх регіонів та відповідно до технологій виробництва зернових.

Завданням експерта за даного підходу є визначення очікуваної (біологічної) врожайності. Якщо врожайність знижується нижче встановленого в договорі рівня, страхова компанія виплачує відшкодування. Крім того, відшкодування виплачується автоматично, без проведення оглядів посівів, якщо дефіцит опадів протягом циклу вирощування становить менше 55 % від норми. Для розрахунку норми опадів доцільно використовувати дані за 30 років. Проведення огляду та аналізу необхідно для визначення втрат урожаю через засуху, а також для визначення зниження врожайності через інші фактори. Основні параметри, які повинні враховуватися: кількість опадів 10 % дефіциту від норми; щільність рослин; наявність шкідників і хвороб; невиконання вимог технології виробництва культури.

Вартісною основою для визначення страхового відшкодування буде рівень закупівельних цін по основних каналах збуту на певні види зернових культур на момент укладення договору. Як свідчить аналіз можливого прояву посухи зі ступенем надто сильного розміру збитків, в даному випадку, що знаходиться за межами можливостей комерційного страхового ринку. Тому даний ризик не покривається програмами страхування. В цьому випадку має діяти мультиризикова програма, складовою частиною якої буде державне субсидування виробництва сільськогосподарської продукції в зонах підвищеної ризикованості ведення землеробства. Використання даного страхового продукту дасть змогу компенсувати сільськогосподарським підприємствам завдані збитки в розмірі 3600 млн грн, що в натуральному еквіваленті дорівнює 4 млн т зернових культур.

Очевидно, що зміна погодних умов вимагає від сільськогосподарських товаровиробників гнучкої адаптації сільськогосподарського виробництва до нових умов, оскільки в іншому випадку потепління клімату загрожує зростанням нестабільності сільгоспвиробництва. Із цією метою необхідно проводити систематичну оцінку погодних умов та їх моделювання на перспективу, на основі результатів яких здійснювати оптимізацію розміщення зернових культур, перегляд спеціалізації сільгоспвиробництва.

Висновки. Доведено, що незважаючи на розширення спектру страхових послуг в системі агрострахування, удосконалення його законодавчого забезпечення, використання нових страхових програм, досліджувана система є недосконалою. Невирішеними залишаються питання ефективності інструментів агрострахування із державною підтримкою, ведеться дискусія щодо використання обов'язкового чи добровільного страхування в сільському господарстві, ускладненим є процес вибору тарифів, об'єкта страхування, а найбільш проблемним – виплата страхового відшкодування. Отже, з метою забезпечення фінансової стабільності сільськогосподарських товаровиробників необхідно на державному рівні розширювати можливості розвитку агрострахування. Для становлення та забезпечення ефективного функціонування системи агрострахування в Україні доцільно створити умови формування довіри та фінансової грамотності аграріїв, раціонального вибору страхових продуктів з метою збільшення доступу до фінансування, удосконалити нормативно-правову базу та впроваджувати модель ефективної системи страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою.

Запропоновано комплексну програму страхування за модульним принципом на основі виділення основних бізнес-процесів, які могли б отримати страховий захист. До них слід включити наступні: виробництво сільськогосподарських культур; обслуговування сільськогосподарської техніки та технологічного обладнання; зберігання та транспортування сільськогосподарської продукції, що забезпечить досягнення максимального ефекту від комплексного підходу до управління ризиками сільськогосподарського виробництва.

Одним із заходів по зниженню ризикованості прояву природно-кліматичних ризиків є запровадження програм страхування урожаю сільськогосподарських культур від посухи і компенсації частини витрат на страхування. Основним напрямом нівелювання економічних ризиків вирощування сільськогосподарських культур і забезпечення стійкості товаровиробників є диверсифікація виробництва сільськогосподарських культур, що стане предметом наступних досліджень.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Волошина О. Агрострахування в Україні не працює через відсутність довіри сільгоспвиробників. 2017. URL: <http://www.agravery.com/agrostrahuvanna-v-ukraini-ne-pracue-cerez>.
2. Берегова В. В. Агрострахування в Україні як інструмент управління ризиками. Таврійський науковий вісник. 2012. № 79. С. 218–223.
3. Заріпов А. Кому потрібне індексне страхування? 2016. URL: <https://propozitsiya.com/ua/komu-potribne-indeksne-strahuvannya>.
4. Створення ефективної системи агрострахування з активною участю держави – можливі варіанти для України. Аналітична записка. Проект «Розвиток агрострахування в Україні», Міжнародна фінансова корпорація (IFC, Група Світового банку). 2011. URL: <http://www.ifc.com>
5. Зоря О. П. Розвиток аграрного страхування в Україні. 2009. URL: http://www.rusnauka.com/33_NIO_2009/Economics/54572.doc.htm
6. В Украине разработан и обсуждается проект концепции развития агрострахования. Фориншурер. URL: <http://forinsurer.com/news/14/06/23/31086>.
7. Татаріна Т. В. Тенденції розвитку ринку аграрного страхування в Україні. Проблеми економіки. 2016. № 3. С. 89–94.
8. Mahul, O. and Stutley, J. (2010). Stutley Government Support to Agricultural Insurance, Challenges and Options for Developing Countries. Washington D.C.: The World Bank. 265 p. URL : <http://documents.worldbank.org/curated/en/698091468163160913/pdf/538810PUB0Gove101Official0Use0Only1.pdf>.
9. Gareth T. (2018). Risk management in agriculture. URL: <https://sp-bpr-en-prod-cdnep.azureedge.net/published/2018/7/4/Risk-management-in-agriculture/SB%2018-46.pdf>.
10. OECD. (2016). Risk Management in Agriculture: What Role for Governments? URL: <https://www.oecd.org/agriculture/agricultural-policies/49003833.pdf>.
11. Global Index Insurance Facility. (2016). Introduction to agricultural insurance and risk management. URL: https://www.indexinsuranceforum.org/sites/default/files/Manual_01%2BCover_Small.pdf.
12. Soliwoda M. (2016). Crop and livestock insurance in Poland reconsidered: challenges from the perspective of agricultural policy. URL: https://ageconsearch.umn.edu/bitstream/249991/2/Soliwoda%20%20PL%20EAAE%20Seminar%20Wageningen_full%20paper%208.10.2016.pdf.
13. Capitanio, F., Bielza M.D.C., Cafiero, C., y Adinolfi, F. (2011). “Does market competitiveness significantly affect public intervention in agricultural insurance: the case in Italy”. Applied Economics, No 43(27), pp. 4149–4159.
14. Clipici, E., Frant, F. (2013). The Evolution of Agricultural Insurance Market. Lucrări științifice, Seria I, No 15(3), pp. 1–8.
15. Пікус Р.В., Приказюк Н.В., Тлуста Г.Ю. Управління фінансовими ризиками : практикум. Київ : Логос. 2012. 280 с.
16. Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою: Закон України від 09.02.2012 р. № 4391. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/>.
17. Про страхування: Закон України від 7 березня 1996 р. № 85/96. Дата оновлення: 06.12.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>
18. Фисун І. Зарубіжний досвід страхування аграрних ризиків та доцільність його застосування в Україні. 2011. URL: http://www.rusnauka.com/1_NIO_2011/Economics/78211.doc.htm
19. Гутко Л. М. Державна підтримка страхування агоризиків: досвід США. Вісник СНАУ. № 1. 2009. С. 98–105.
20. Малік М., Гудзь Г. Організація страхового захисту у аграрному підприємстві – зарубіжний досвід. Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Економіка. 2015. № 8. С. 19–25.
21. Козьменко О. В. Страховий ринок України у контексті сталого розвитку : монографія. Суми : ДВЗН «УАБС НБУ». 2008. 350 с.
22. Чувакина В. С. Становление и развитие институциональной среды российского рынка агрострахования. Вестник Томского государственного университета. Экономика. 2013. № 2(22). С. 52.
23. Остапенко О. М. Удосконалення вітчизняної системи страхування аграріїв з урахуванням зарубіжного досвіду. Економіка: реалії часу. 2013. № 5. С. 19–30.
24. Siamwalla, A., and Valdes, A. Should Crop Insurance be Subsidized? (1986). In Crop Insurance for Agricultural Development. Baltimore MD : Johns Hopkins University Press. 456 p.
25. Осадець С. С. Страхування : підручник. К. : КНЕУ. 2002. 599 с.
26. Осадець С. С., Артюх Т. М., Гаманкова О. О. Страхові послуги : підручник. К. : КНЕУ. 2007. 464 с.
27. Кравчук О. В. Становлення аграрного страхування: світовий та вітчизняний досвід. Вісник Сумського національного аграрного університету. Сер. «Фінанси і кредит». 2011. № 2. С. 85–91.
28. Герасименко Н., Гринюк І., Ільїна Н. Як застрахувати виробництво сільськогосподарських культур : практичний посібник з агрострахування. К. : Міжнародна фінансова корпорація. 2007. 95 с.

REFERENCES

1. Voloshyna O. (2017). Agrostrahuvannja v Ukrai'ni ne pracujuje cherez vidsutnist' doviry sil'gospvyrobnykiv. [Agro-insurance in Ukraine does not work because of the lack of confidence of agricultural producers]. URL: <http://www.agravery.com/agrostrahuvanna-v-ukraini-ne-pracue-cerez>.
2. Bereгова V. V. (2012). Agrostrahuvannja v Ukrai'ni jak instrument upravlinnja ryzykamy. [Agro-insurance in Ukraine as a risk management tool]. Tavrijs'kyj naukovyj visnyk. No 79. pp. 218–223.
3. Zaripov A. (2016). Komu potribne indeksne strahuvannja? [Who needs index insurance?]. URL: <https://propozitsiya.com/ua/komu-potribne-indeksne-strahuvannya>.
4. Stvorennja efektyvnoi' systemy agrostrahuvannja z aktyvnoju uchastju derzhavy – mozhlyvi varianty dlja Ukrai'ny (2011). [Creation of an effective system of agri-insurance with active participation of the state – possible variants for

Ukraine.]. Analitichna zapyska. Proekt «Rozvytok agrostrahuvannja v Ukraini», Mizhnarodna finansova korporacija (IFC, Grupa Svitovogo banku). URL: <http://www.ifc.com>

5. Zorja O. P. (2009). Rozvytok agrarnogo strahuvannja v Ukraini. [Development of agrarian insurance in Ukraine]. URL: http://www.rusnauka.com/33_NIO_2009/Economics/54572.doc.htm

6. V Ukraine razrobotan i obsuzhdaetsja proekt koncepcii razvitija agrostrahovanija. Forinshurer. [Ukraine has developed and discussed a draft concept for the development of agricultural insurance. Forinsurer]. URL: <http://forinsurer.com/news/14/06/23/31086>.

7. Tatarina T. V. (2016). Tendencii' rozvytku rynku agrarnogo strahuvannja v Ukraini. [Trends in the development of the agrarian insurance market in Ukraine]. Problemy ekonomiky. No 3. pp. 89-94.

8. Mahul, O. and Stutley, J. (2010). Stutley Government Support to Agricultural Insurance, Challenges and Options for Developing Countries. Washington D.C.: The World Bank. 265 p. URL : <http://documents.worldbank.org/curated/en/698091468163160913/pdf/538810PUB0Gove101Official0Use0Only1.pdf>.

9. Gareth T. (2018). Risk management in agriculture. URL: <https://sp-bpr-en-prod-cdnep.azureedge.net/published/2018/7/4/Risk-management-in-agriculture/SB%2018-46.pdf>.

10. OECD. (2016). Risk Management in Agriculture: What Role for Governments? URL: <https://www.oecd.org/agriculture/agricultural-policies/49003833.pdf>.

11. Global Index Insurance Facility. (2016). Introduction to agricultural insurance and risk management. URL: https://www.indexinsuranceforum.org/sites/default/files/Manual_01%2BCover_Small.pdf.

12. Soliwoda M. (2016). Crop and livestock insurance in Poland reconsidered: challenges from the perspective of agricultural policy. URL: https://ageconsearch.umn.edu/bitstream/249991/2/Soliwoda%20%20PL%20EAAE%20Seminar%20Wageningen_full%20paper%208.10.2016.pdf.

13. Capitanio, F., Bielza M.D.C., Cafiero, C., Adinolfi, F. (2011). "Does market competitiveness significantly affect public intervention in agricultural insurance: the case in Italy". Applied Economics, No 43(27). pp. 4149-4159.

14. Clipici, E., Frant, F. (2013). The Evolution of Agricultural Insurance Market. Lucrări ūtiinŕifice, Seria I, No 15(3). pp. 1-8.

15. Pikus R.V., Prykazjuk N.V., Tlusta G.Ju. (2012). Upravlinnja finansovymy ryzykamy: praktykum. [Financial Risk Management: workshop]. Kyi'v., Logos. 280 p.

16. Pro osoblyvosti strahuvannja sil'skogospodars'koi' produkcii' z derzhavnoju pidtrymkoju: Zakon Ukrainy vid 09.02.2012 r. № 4391. [About the peculiarities of agricultural products insurance with state support: Law of Ukraine dated February 9, 2012 No. 4391]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/>.

17. Pro strahuvannja: Zakon Ukrainy vid 7 bereznja 1996 r. № 85/96. [On insurance: Law of Ukraine dated March 7, 1996, No. 85/96]. Data onovlennja: 06.12.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>

18. Fysun I. (2011). Zarubizhnyj dosvid strahuvannja agrarnyh ryzykiv ta docil'nist' jogo zastosuvannja v Ukraini. URL: http://www.rusnauka.com/1_NIO_2011/Economics/78211.doc.htm

19. Gutko L. M. (2009). Derzhavna pidtrymka strahuvannja agroryzykiv: dosvid SShA. [State support for insurance of agro-risks: US experience]. Visnyk SNAU. No 1. pp. 98-105.

20. Malik M., Gud'z' G. (2015). Organizacija strahovogo zahystu u agrarnomu pidprijemnyctvi – zarubizhnyj dosvid. [Organization of insurance protection in agrarian business – foreign experience]. Visnyk Kyi'vs'kogo nacional'nogo universytetu im. Tarasa Shevchenka. Ekonomika. No 8. pp. 19-25.

21. Koz'menko O. V. (2008). Strahovyj rynek Ukrainy u konteksti stalogo rozvytku : monografija. [Insurance market of Ukraine in the context of sustainable development: monograph]. Sumy : DVZN «UABS NBU». 350 p.

22. Chuvakina V. S. (2013). Stanovlenie i razvitie institucional'noj sredi rossijskogo rynku agrostrahovanija. [Formation and development of the institutional environment of the Russian agricultural insurance market]. Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universytetu. Jekonomika. No 2(22). pp. 52.

23. Ostapenko O. M. (2013). Udoskonalennja vitchyznjanoi' systemy strahuvannja agrarii'v z urahuvannjam zarubizhnogo dosvidu. [Improvement of the domestic insurance system of agrarians taking into account foreign experience]. Ekonomika: realii' chasu. № 5. pp. 19-30.

24. Siamwalla, A., and Valdes, A. Should Crop Insurance be Subsidized? (1986). In Crop Insurance for Agricultural Development. Baltimore MD : Johns Hopkins University Press. 456 p.

25. Osadec' S. S. (2002). Strahuvannja : pidruchnyk. [Insurance : book]. K. : KNEU. 599 p.

26. Osadec' S. S., Artjuh T. M., Gamankova O. O. (2007). Strahovi poslugy : pidruchnyk. [Insurance services : book]. K., KNEU. 464 p.

27. Kravchuk O V. (2011). Stanovlennja agrarnogo strahuvannja: svitovij ta vitchyznjanij dosvid. [Formation of agrarian insurance: world and domestic experience]. Visnyk Sums'kogo nacional'nogo agrarnogo universytetu. Ser. «Finansy i kredyt». No 2. pp. 85-91.

28. Gerasymenko N., Grynjuk I., Il'ina N. (2007). Jak zastrahuvaty vyrobnyctvo sil'skogospodars'kyh kul'tur : praktychnyj posibnyk z agrostrahuvannja. [How to insure the production of agricultural crops: a practical guide on agri-insurance]. K., Mizhnarodna finansova korporacija. 95 p.

Приоритетные направления совершенствования системы агрострахования в Украине Герасименко И.А., Ткаченко К.В., Рудич О.А.

В статье представлены и проанализированы основные положения законодательной базы по регулированию отношений в сфере страхования сельскохозяйственной продукции. Предложена модель функционирования и развития системы страхования сельскохозяйственной продукции в Украине. Рассмотрены составляющие двухуровневой системы агрострахования и основные предпосылки формирования доверия между страховщиками, производителями сельскохозяйственной продукции и государством. Обоснованы последствия внедрения данной системы. Исследовано и проанализировано современное состояние сферы сельскохозяйственного страхования. Проанализированы основные страховые продукты и услуги, предоставляемые страховыми компаниями, а также приведены услуги агрострахования, которые не нашли практического внедрения на отечественном рынке. Обоснована целесообразность страхования расходов и урожая сельскохозяйственных производителей и рассмотрены наиболее приемлемые варианты с

соответствующим уровнем франшизы и покрытия. Установлено, что новым видом страховых продуктов являются погодные индексные, позволяющие определять убытки от воздействия неблагоприятных погодных событий и защитить сельскохозяйственных товаропроизводителей от природно-климатических рисков.

Ключевые слова: система страхования, страховщик, риск, управление рисками, страхование сельскохозяйственной продукции, страховые продукты, страхование расходов, страхование урожая.

Priority directions for improving the agro-insurance system in Ukraine

Gerasimenko I., Tkachenko K., Rudich O.

The experience of the USA as the world leader in agricultural production is generalized. The current regulatory and legal framework for regulating the insurance mechanism in Ukraine is analyzed. The optimal model, which provides for active participation of the state in support of agricultural risk insurance, commodity producers, products, is proposed. A two-level system of agri-insurance is considered. The first level – insurers, which provide agricultural producers with agricultural insurance services. In this case, the insurer must be a member of the insurance bureau, which is created by insurers; additional financial standards and requirements for the formation of provisions for insurance of agricultural products should be established. The second level is the association of agricultural producers involved in the creation of new and improved existing insurance products, the insurance bureau for agricultural products insurance as the sole association of insurers, and the government agency – the agency that implements the state policy to support the insurance of agricultural products. This level provides financial and informational integration for agricultural producers and insurers and promotes the development of voluntary insurance of agricultural products with state support. The model of functioning of the agricultural insurance system in Ukraine will ensure the formation of mutual trust between insurers, producers of agricultural products and the state.

The formation of such a system will ensure the development of insurance of agricultural products, stability of agricultural production, food security of the state; optimal solution of state tasks in support of agricultural producers in the face of limited budget funds; new approaches to the state management process at the macro level.

The state of the agricultural insurance industry has been studied and evaluated as a crisis due to the poor financial situation of the majority of agricultural producers and the lack of guarantees of timely payment of insurance compensations due to lack of necessary funds from insurance companies.

The features, advantages and disadvantages of insurance products are considered. Insurance from one or more risks provides protection from strictly defined risks and is one of the cheapest. Hardship insurance is the most commonly used product in Ukraine and in other countries. This product is offered to manufacturers at a tariff rate of 0.5 to 2,5% depending on the region and the frequency of risk events. It is recommended to sign combined insurance contracts to protect the crop from hail and storm.

Insurance of income from crop production in the country is practically not developed due to the lack of effective marketing infrastructure in the agricultural sector.

It is expedient to use insurance of expenses for enterprises that grow vegetables, grapes and fruits. They can insure costs at the earliest stages of cultivation. Also, cost insurance is appropriate for enterprises that are laying new vineyards and gardens, when it is necessary to wait 2-4 years before landing at the level of planned productivity.

Insurance costs and yields usually cost the same, and the insurer can save their own money by choosing insurance costs or through the levels of franchise or coverage. It is suggested to conclude insurance contracts without a franchise, since coated products are more understandable and simple. It should be noted that products with large deductibles (40 50%) and / or low coverage (50 60%) are cheaper, but they compensate for only a small part of the cost or revenue of the manufacturer.

It should be noted that the insurance of vegetables, fruits and vineyards is more expensive than insurance of field crops, as the producer can receive significant losses (in monetary terms) even from a risk event on a small area or for a short period of time (hailstones, frostbites). The advantage of such insurance is the possibility of insurance of product quality, which may be of interest to producers of products consumed in fresh form.

Comprehensive insurance usually includes a wide range of risks (from 5 to 15), from which the manufacturer can insure their crops. These insurance products require the insurance of an entire array of crops, but some insurance companies can insure individual fields, subject to compliance with all agrotechnological requirements and the use of high-quality logistical resources. The disadvantage of complex insurance products is a certain difficulty in identifying losses as a result of a risk event.

Index agricultural products have not yet become popular among producers, but they are expected to increase their interest as farmers become accustomed to insurance as a way to protect their crops and incomes. Characteristic properties of index products are the objectivity of the process of assessing the damage and the absence of a franchise. We believe that in the current conditions of the index insurance program it is expedient to offer for field crops. Possible products for this type of insurance include: insurance against late spring frosts, insurance against excessive precipitation or insufficient amount of effective temperatures, early autumn frosts, droughts, temperature stresses, etc. Weathered index products can be offered together with insurance from a hail or a set of identified risks. The disadvantage of weather index products is the «risk of the basis» when an agrarian company may not be able to recover if the weather index is recorded within the normal range.

In order to establish and ensure the efficient functioning of the agro-insurance system in Ukraine, it is advisable to create conditions for the creation of trust and financial literacy of agrarians, rational choice of insurance products in order to increase access to financing, improve the legal framework and implement a model of an effective agricultural insurance system with state support.

Key words: insurance system, insurer, risk, risk management, insurance of agricultural products, insurance products, insurance of expenses, insurance of crop.

Надійшла 23.11.2018 р.